

УДК 316.4.051.6

Прядко О. В.

**КРИЗОВІ ЯВИЩА В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ**

Важливим чинником розвитку нашої держави є становлення та підтримання історичної пам'яті народу, адже від інтерпретацій минулого в великій мірі залежить майбутнє державності. Питання історичної пам'яті є предметом вивчення багатьох представників соціально-гуманітарних наук, таких як історія, політологія, соціологія, філософія. Незважаючи на великий інтерес вчених до проблеми історичної пам'яті народу, до сих пір так і не вдалося сформулювати єдине визначення даного поняття.

Л. О. Зашкільняк під «історичною пам'яттю» розуміє «здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на підставі цього досвіду уявлення про історію як таку та своє місце в ній. Фактично історична пам'ять – це наявна інформація для соціальної ідентифікації особистості і спільноти [1, с. 156]. На думку В. В. Карлової, «історична пам'ять як елемент духовного життя суспільства, є таким духовно-практичним феноменом, який утворює історичну свідомість, входить в останню як один із важливих її компонентів. Водночас історична пам'ять є соціокультурним феноменом. Отже, вона є стрижнем, на якому формується мова, культура, духовність нації, її національна свідомість. Історична пам'ять – це ті фундаментальні історичні цінності, які є консолідуючим чинником націєтворення» [2, с. 133]. П. К. Ситник та А. П. Дербак вважають, що історична пам'ять «не лише фіксує величезну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдине цілісне мереживо національної історії, де кожен факт, подія займає свою ціннісну нішу. Відбувається своєрідне сортування надбаного досвіду на позитивний, що належить засвоювати і примножувати, і негативний, який слугує застереженням. За цього історична пам'ять виступає не «німим свідком минулого», а «живим збудником людської волі» й водночас дороговказом, орієнтиром доцільної активності [3].

На нашу думку, проблема кризових явищ в історичній пам'яті народу є недостатньо дослідженою, багато питань залишаються невирішеними. Даною проблематикою займаються Л. П. Репіна, Д. С. Жуков. Особливої уваги потребує питання переосмислення минулого заради розуміння сьогодення та творення майбутнього. **Метою**

нашої статті є висвітлення стану розробленості проблеми історичної пам'яті та кризових явищ її розвитку в сучасній світовій соціології.

Історична пам'ять має призначення утримувати в свідомості людей основні історичні події минулого, бути одним з головних каналів передачі відомостей про минуле та досвіду із покоління в покоління, і виступати найважливішою складовою самоідентифікації індивіда. Події минулого дають можливість індивідам на підставі зафіксованих в пам'яті символів, міфів, стереотипів обирати подальші варіанти своїх дій: «Все історичне показує людині різні можливості. Те, що колись було дійсним, тепер, в якості того, що вона знає, є для неї різноманітністю шляхів, порядків, що мають місце, основних підходів» [4, с. 115].

Історична пам'ять не є незмінною: в усіх країнах і в усі часи можна знайти приклади звернення до подій минулого з метою їх переосмислення. М. М. Бахтін з цього приводу висловлювався наступним чином: «Не можна змінити фактичну речову сторону минулого, але смислова, виразна сторона, що говорить, може бути змінена, бо вона нескінченна і не збігається сама з собою (вона вільна)» [5, с. 430]. Наприклад, в Європі 18-19 століть почали масштабно вивчати культуру, фольклор, минуле народу з метою формування та закріплення національної ідентичності. Цей процес вивчала О. Б. Леонтьєва, результати досліджень представлені в її монографії [6].

Перешкодою на шляху формування національної ідентичності та історичної пам'яті народу є соціальні кризи в суспільстві та протиріччя пам'яті індивідів. А. Я. Гуревич пише про загрози, з якими стикається історична пам'ять: «Хід історичного розвитку, який неймовірно прискорився та супроводжується катаклізмами, загрожує втратою історичної пам'яті і разом з нею – почуття спадкоємності з минулим» [7].

Шарль Сеньобос зробив спробу відповісти, яким саме чином історія може бути «інструментом політичного виховання»: «Історично освічена людина бачила в минулому таку кількість трансформацій і навіть революцій, що вже не розгубиться, побачивши щось подібне в сьогоденні. Вона бачила, що багато суспільств зазнавали глибоких змін, з числа тих, які знаючі люди оголошували смертельними, і тим не менше їм не стало від цього гірше. Цього достатньо, щоб вилікувати її від страху перед змінами» [8, с. 309]. Досвід революцій може стати прикладом, як позитивним, так і негативним, та встановлювати напрямок рішень і дій окремих індивідів та груп. М. Ф. Орлов, аналізуючи події Французької революції, говорив: «Я бачу як з глибини цієї неосяжної катастрофи виникає прекрасний урок для народів і королів. Подібний приклад дається для того, щоб йому не слідувати» [9, с. 34]. Патрік Хатон спирався на історіографію Французької революції як на можливість переосмислити «зв'язок між спогадом про минуле і його історичним розумінням» [10, с. 305]. З часом події революції все більше віддаляються і «якщо в учасників і сучасників історичної Події-Конфлікту її інтерпретація співвідноситься з особистим досвідом, у

«другому поколінні» – з «живою пам'яттю батьків», то «третє» і наступні покоління сприймають вже готові схеми» [11, с. 62].

Зміни та події, які відбуваються в сучасному суспільстві, породжують у свідомості індивідів питання стосовно подій минулого, і навіть зміну образів цих подій. Наведемо з цього приводу слова британського історика Крістофера Хілла: «Ми сформовані нашим минулим, але з нашої вигідної позиції в сьогодні ми постійно надаємо нову форму тому минулому, яке формує нас» [12, с. 29]. Якщо індивідам протягом деякого відрізка часу нав'язувати певний образ минулого, то з часом вони починають сприймати його як своє власне уявлення про самих себе: якщо «текст розходиться з очевидною і відомою аудиторії життєвою реальністю, то під сумнів ставиться не він, а сама ця реальність, аж до оголошення її неіснуючою» [13, с. 368].

Історична пам'ять не тільки має властивість зберігати і відтворювати в пам'яті індивідів події минулого, а й переносити їх на переживання реальних подій і проектування майбутнього: «Наше суспільство, одержиме пам'яттю, думає, що без історії воно втратило б свою ідентичність; правильніше, однак, було б сказати, що суспільство без історії не здатне будувати плани» [8, с. 318]. В свідомості індивідів тісно пов'язані уявлення про майбутнє та хвилювання про проблеми сьогодення. Ж.-К. Шміт висловився наступним чином: «Суспільства мобілізують свою пам'ять і реконструюють власне минуле, щоб забезпечити своє функціонування в сьогодні і розв'язати актуальні конфлікти. Точно так само, коли вони в уяві проєктують себе в майбутнє – голосом своїх пророків, мислителів-утопістів або авторів наукової фантастики – вони говорять лише про своє сьогодення, про свої прагнення, надії, страхи і протиріччя сучасності» [14, с. 132]. На думку Джоан Скотт, «коли ми сьогодні зайняті конструюванням майбутнього, реконструкція нашого розуміння минулого може нам тільки допомогти» [15, с. 196-197]. На думку В. М. Вашкевича «історична пам'ять виконує функцію носія смислу і значення ситуацій сучасного. Саме вона постійно стикається із все новими й новими ситуаціями дійсності і відтак сама змінюється в ході виконання своєї основної функції. А проблема збереження історичної пам'яті постає як проблема свідомого продовження безперервного тривання людської життєдіяльності, свідомої діяльності, яка є умовою подальшої історії» [16, с. 30].

Уявлення про минуле у окремих індивідів та груп може змінюватись також в залежності від політичних і соціальних обставин у суспільстві. Зміни в колективній пам'яті є конструюванням минулого, яке б співвідносилось з сьогоднішнім. Наприклад, П'єр Бурдьє відносив до типових стратегій конструювання ті, «які націлені на ретроспективне реконструювання минулого, пристосовуючись до потреб сьогодення, або на конструювання майбутнього через творче передбачення, призначене обмежити завжди відкритий сенс сьогодення» [17, с. 79].

На думку Річарда Еванса, історичне минуле рідко здається таким важливим та істотним, як в моменти раптового політичного переходу з одного стану в інший: від посткомуністичної Східної Європи до Східної Азії і Південної Африки, політичні переходи часто супроводжувалися, серед іншого, переписування шкільних підручників історії [18]. Дункан Белл вважає, що «коли ідентичність піддається сумніву, підірвана або, можливо, зруйнована пам'ять актуалізується і перепрофілюється на захист єдності і згуртованості, на зміцнення почуття самоті і спільності» [19]. Великі політичні зрушення та соціальні катаклізми змінюють сприйняття подій минулого та історичних постатей: «Йде процес трансформації колективної пам'яті, який захоплює не тільки «живу» соціальну пам'ять, пам'ять про пережите сучасників і учасників подій, а й глибинні пласти культурної пам'яті суспільства, збереженої традицією і зверненої до віддаленого минулого» [20, с. 8-29]. Історична пам'ять активізується в переломні, відповідальні періоди існування держави. А такі періоди виникали в історії будь-якої країни чи окремих соціальних груп.

Німецький історик Йорн Рюзен розглядає зміну колективної самосвідомості як результат кризи історичної пам'яті, яка настає під час зіткнення історичної свідомості з досвідом, який не вкладається в рамки звичних історичних уявлень. Він запропонував виділити три типи криз (нормальна, критична, катастрофічна) в залежності від їх тяжкості, глибини та стратегій подолання. На думку Л. П. Репіної, дана модель може найкраще «описати кризи історичної свідомості на зломі історичних епох» [20, с. 15].

Нормальна криза може бути подолана на основі внутрішнього потенціалу сформованої історичної свідомості з несуттєвими змінами в способах сенсоутворення, характерних для даного типу історичної свідомості. Критична криза змушує сумніватися в можливості адекватної інтерпретації зафіксованого в історичній пам'яті минулого досвіду у зв'язку з появою нових завдань та потреб. В результаті подолання даного типу кризи відбувається формування нового типу історичної свідомості [21]. Катастрофічна криза, на думку, Й. Рюзена, перешкоджає відновленню ідентичності. Для суб'єктів, які пережили цю кризу, вона є психологічною травмою. Дані типи криз «виникають на тлі масштабних соціально-політичних потрясінь (революції, криваві війни, окупації, терор, репресії, геноцид, масові міграції тощо)» [22, с. 42]. Критична та катастрофічна кризи можуть спричинити травми колективної пам'яті, що призводить до зміни, або навіть деформації використання досвіду минулого.

«Відчуження «катастрофічного» досвіду шляхом замовчування або фальсифікації не вирішує проблеми: він продовжує впливати на сучасну реальність, а відмова його враховувати звужує можливості адекватної постановки цілей і вибору засобів їх досягнення» [21, с. 15]. Основним способом подолання травмуючого досвіду є створення

історичного наративу (від англ. і фр. *narrative* - оповідь), за допомогою якого весь минулий досвід, зафіксований в пам'яті у вигляді окремих подій, знову оформляється в певну цілісність, в рамках якої ці події набувають сенсу, причому як розповідь можуть інтерпретуватися не тільки письмові тексти істориків, а й інші форми історичної пам'яті: усні перекази (фольклор), звичаї, ритуали, пам'ятники і меморіали [21]. Виділяють чотири типи наративів, які показують послідовний розвиток історичної свідомості: 1) історичний наратив традиційного типу стверджує значимість минулих зразків поведінки, які сприймаються в сьогоденні і є основою для майбутньої діяльності (при цьому ідентифікація досягається прийняттям заданих культурних зразків, а час сприймається як вічність); 2) історичний наратив повчального типу, стверджує правило, яке є узагальненням конкретних випадків (тут ідентифікація передбачає застосування узагальненого до правил поведінки конкретного досвіду минулого до сучасної ситуації, що робить людську діяльність раціонально обґрунтованою); 3) історичний наратив критичного типу заперечує значимість минулого досвіду для сучасності шляхом створення альтернативних наративів (критика дозволяє звільнитися від впливу минулого і самовизначитися незалежно від заданих ролей і встановлених зразків, саме цей тип розповіді служить засобом переходу від одного типу історичної свідомості до іншого, оскільки критика створює можливість для розвитку історичного пізнання); 4) історичний наратив генетичного типу є осмисленням суті історії як зміни (минулі зразки діяльності трансформуються, щоб бути включеними в сучасні умови, визнання мінливості форм життя і моральних цінностей веде до розуміння інших, а значить і більш глибокому розумінню себе) [23, с. 56-60].

Виокремлюють декілька стратегій усунення травмуючого характеру подій. Серед них: 1) «анонімізація» (замість вбивств, злочинів, злодіянь говорять про «темний період», «злий рок» або «вторгнення демонічних сил» в більш-менш упорядкований світ); 2) категоризація (позначає травму абстрактними поняттями, в результаті чого вона втрачає свою унікальність, стаючи частиною історії-розповіді); 3) нормалізація (травмуючі події розглядаються як те, що постійно повторюється, і пояснюються незмінною людською природою); 4) моралізація (травмуюча подія набуває характеру випадку-застереження); 5) естетизація з акцентом на емоційно-чуттєве сприйняття (надає травмуючий досвід почуттям, поміщаючи його в схеми сприйняття, які роблять світ зрозумілим і впорядкованим); 6) телеологізація (використовує тяжкий досвід минулого, щоб історично виправдати порядок, який обіцяє запобігти його повторенню або запропонувати захист від нього); 7) метаісторична рефлексія (долає розрив часу, викликаний травмою, з допомогою концепту історичної зміни, відповідаючи на критичні питання, що стосуються історії в цілому, її принципів осмислення і видів репрезентації); 8) спеціалізація (розділяє

проблему на різні аспекти, які стають сферою дослідження для різних фахівців, в результаті чого «турбуючий дисонанс повної історичної картини зникає» [20, с. 16-17].

Про період, який слідує за кризою, С. А. Екшут висловлюється наступним чином: «У історії є свої точки розриву, точки забуття, точки витіснення історичної пам'яті. На її сторінках поряд з невивченим і таємничим так багато невисловленого і недоговореного. Білі плями чергуються з фігурами замовчування. Одні й другі свідчать про розрив пам'яті. І далеко не завжди професійний історик здатний зшити цей розрив. Більш того, іноді саме він – свідомо чи несвідомо вдаючись до брехні і перекручуючи історичні події, – підсилює цей розрив і сприяє остаточному витісненню зі світу небажаних залишків недавнього минулого» [24, с. 103].

Отже, ми бачимо, що для жителів певної країни велике значення має саме спільне минуле (походження, територія, герої та антигерої, міфи). В. О. Шнірельман досліджує саме «образ далекого минулого народів», оскільки «величезне значення мають ті ключові періоди в житті сучасного суспільства, коли історія кардинально переглядається, і нам важливо зрозуміти, що це за моменти, чому вони вимагають такого трепетного ставлення до історії і як саме соціально-політична обстановка впливає на створювані нові образи далекого минулого» [25, с. 26]. Події минулого для сучасників є досвідом, прикладом того, які дії слід повторювати, а які слід розглядати як негативний досвід і уникати їх повторення.

На розробки в сфері вивчення кризових явищ історичної пам'яті ми можемо спиратися під час дослідженні масової свідомості в зоні АТО. Якщо соціолога цікавить ставлення респондентів до певної події в суспільстві, то опитаних можна розмежовувати за індикаторами «учасник/сучасник подій», «нащадок учасника подій» та «реципієнт». Учасники подій володіють більш повною та в більшості випадків більш достовірною інформацією, в той час як нащадки та реципієнти сприймають вже готову інформацію та, в окремих випадках, переосмислюють її. Те ж саме може стосуватися ставлення до історичних постатей та сучасних діячів.

Уявлення про минуле та ставлення до нього у окремих індивідів та груп може змінюватись в залежності від політичних і соціальних обставин у суспільстві. Інтерес для соціолога може становити інформація про те, чи змінювали респонденти за деякий проміжок часу своє ставлення до певної події, свою думку щодо історичної постаті чи діяча. Інтерес в цьому випадку складає причина зміни ставлення та джерело інформації, що вплинула на думки індивіда.

Періоди криз та соціальних катаклізмів у суспільстві з боку істориків та соціологів потребують більш детального вивчення з метою їх переосмислення та використання отриманих знань для подальшого розвитку суспільства. Проблема формування соціальних міфів та

«винаходу минулого» в політичних цілях у подальшому потребує більш глибокого осмислення.

Список використаної літератури

1. **Зашкільняк Л.О.** Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 15. – Львів, 2006-2007. – С. 855-863.
2. **Карлова В.В.** Особливості відновлення історичної пам'яті українського народу у контексті аналізу досвіду постсоціалістичних країн [Електронний ресурс] // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnik/fail/V_Karlova.pdf
3. **Проблеми формування національної свідомості в Україні** [Текст]: монографія / П. К. Ситник, А. П. Дербак. – К.: НІСД, 2004. – 226 с.
4. **Ясперс К.** Всемирная история философии. Введение / Ясперс К. – СПб.: Наука, 2000. – 272 с.
5. **Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества [Электронный ресурс] / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 445 с. – Режим доступа: <http://www.runivers.ru/lib/book6226/142216/>
6. **Леонтьева О. Б.** Историческая память и образы прошлого в российской культуре XIX – начала XX вв. – Самара: ООО «Книга», 2011. – 448 с.
7. **Гуревич А. Я.** Историк конца XX века в поисках метода [Электронный ресурс] / А.Я. Гуревич // Одиссей. – 1996. – Режим доступа: http://krotov.info/libr_min/15_o/di/ssey_1996b.htm
8. **Про А.** Двенадцать уроков по истории / Про А. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2000. – 336 с.
9. **Экштут С.А.** В поиске исторической альтернативы: Александр I. Его сподвижники. Декабристы / С.А. Экштут. – М.: Россия молодая, 1994. – 229 с.
10. **Хаттон П.** История как искусство памяти / П.Х. Хаттон. – СПб: Владимир Даль, 2004. – 424 с.
11. **Репина Л. П.** Конфликты в исторической памяти поколений: к постановке проблемы // Конфликты и компромиссы в социокультурном контексте. – М., 2006.
12. **Hill C.** History and the Present. L., 1989.
13. **Лотман Ю. М.** Литературная биография в историко-культурном контексте // Лотман Ю. М. Избранные статьи в трёх томах. – Т. 1: Статьи по семиотике и топологии культуры. – Таллин: Александра, 1992. – 472 с.
14. **Шмитт Ж.-К.** Овладение будущим / Ж.-К. Шмитт // Диалоги со временем: Память о прошлом в контексте истории / Под ред. Л.П. Репиной. М.: Кругъ, 2008. – С. 127-148.
15. **Scott J.** Gender and the Politics of History. New York: Columbia University Press, 1988.
16. **Вашкевич В.М.** Історична пам'ять як функція історичної свідомості // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6. – С. 23-31.
17. **Бурдье П.** Социология социального пространства / Пер. с франц.; отв. ред. перевода Н. А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – 288 с.
18. **Evans Richard J.** Introduction: Redesigning the Past: History in Political Transitions // Journal of Contemporary History. 2003. Vol. 38. No. 1. Pp. 5-12.
19. **Bell Duncan S.A.** Memory, Trauma and World

Politics: Reflections on the Relationship Between Past and Present. New York: Palgrave. 2006. **20. Репина Л.П.** Опыт социальных кризисов в исторической памяти / Л.П. Репина / Кризисы переломных эпох в исторической памяти / Под ред. чл.-корр. РАН Л. П. Репиной. – М.: Институт всеобщей истории РАН, 2012. – С. 3-37. **21. Rüsen J.** Studies in Metahistory. Pretoria: Human Sciences Research Council, 1993. **22. Зерний Ю.О.** Як суспільства пам'ятають: властивості та механізми функціонування історичної пам'яті / Ю.О. Зерний // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №4(9). – С. 35-43. **23. Рюзен Й.** Кризис, травма и идентичность / Рюзен Й. // Цепь времен: проблемы исторического сознания / Отв. ред. Л.П. Репина. М., 2005. – С. 38-62. **24. Экштут С. А.** Битвы за храм Мнемозины: Очерки интеллектуальной истории / С. А. Экштут; РАН, Ин-т всеобщей истории. – СПб.: Алетейя, 2003. – 319 с. **25. Шнирельман В.А.** Войны памяти: мифы, идентичность и политика в Закавказье / Рецензент: Л. Б. Алаев. – М.: ИКЦ «Академкнига», 2003. – 592 с.

Прядко О. В. Кризові явища в історичній пам'яті народу: теоретико-методологічні проблеми

У статті розглядаються основні теоретико-методологічні проблеми вивчення соціальних криз та катаклізмів, а також важливих етапів розвитку суспільства в історичній пам'яті народу. Метою статті є розгляд впливу кризових явищ на історичну пам'ять народу та проблем, пов'язаних з переосмисленням минулого народу. Автор підкреслює неоднозначність поняття «історична пам'ять» та розглядає різні підходи до його визначення. Історична пам'ять розглядається і як один з головних каналів передачі відомостей про минуле та досвіду із покоління в покоління, і як найважливіша складова самоідентифікації індивіда. Дослідниця наводить приклади звернення до подій минулого з метою їх переосмислення. Було підкреслено такі властивості історичної пам'яті народу, як збереження та відтворення в пам'яті індивідів події минулого, та здатність переносити їх на переживання реальних подій і проектування майбутнього. Автор висвітлює класифікацію криз Йорна Рюзена та стратегії усунення травмуючого характеру подій. В ході аналізу історичний наратив визначається як один із засобів вивчення вибору стратегії подолання кризи. Зроблено висновок, що для жителів певної країни велике значення має саме спільне минуле, ті ситуації, коли змінюється точка зору на певні історичні події. На думку автора, періоди криз та соціальних катаклізмів у суспільстві з боку істориків та соціологів потребують більш детального вивчення з метою їх переосмислення та використання отриманих знань для подальшого розвитку суспільства. Проблеми формування соціальних міфів та «винаходу минулого» в політичних цілях у подальшому потребують більш глибокого осмислення.

Ключові слова: історична пам'ять, криза, минуле, народ, соціальні катаклізми.

Прядко О. В. Кризисные явления в исторической памяти народа: теоретико-методологические проблемы

В статье рассматриваются основные теоретико-методологические проблемы изучения социальных кризисов и катаклизмов, а также важных этапов развития общества в исторической памяти народа. Целью статьи является рассмотрение влияния кризисных явлений на историческую память народа и проблем, связанных с переосмыслением прошлого народа. Автор подчеркивает неоднозначность понятия «историческая память» и рассматривает различные подходы к его определению. Историческая память рассматривается и как один из главных каналов передачи сведений о прошлом и опыта из поколения в поколение, и как важнейшая составляющая самоидентификации индивида. Исследовательница приводит примеры обращения к событиям прошлого с целью их переосмысления. Было подчеркнуто такие свойства исторической памяти народа, как сохранение и воспроизведение в памяти индивидов событий прошлого, и способность переносить их на переживания реальных событий и проектирования будущего. Автор освещает классификацию кризисов Йорна Рюзена и стратегии устранения травмирующего характера событий. В ходе анализа исторический нарратив определяется как одно из средств изучения выбора стратегии преодоления кризиса. Сделан вывод, что для жителей определенной страны большое значение имеет именно общее прошлое, те ситуации, когда меняется точка зрения на определенные исторические события. По мнению автора, периоды кризисов и социальных катаклизмов в обществе со стороны историков и социологов требуют более детального изучения с целью их переосмысления и использования полученных знаний для дальнейшего развития общества. Проблемы формирования социальных мифов и «изобретения прошлого» в политических целях в дальнейшем требуют более глубокого осмысления.

Ключевые слова: историческая память, кризис, прошлое, народ, социальные катаклизмы.

Priadko O. V. The crisis phenomena in the historical memory of the people: the theoretical and methodological problems

In the article the basic theoretical and methodological problems of the study of social crises and cataclysms of, as well as the important stages of development of society in the historical memory of the people. The aim of the article is to examine the impact of the crisis on the historical memory of the people and the problems associated with rethinking of the past of the people. The author emphasizes the ambiguity of the concept of "historical memory" and considering various approaches to its definition. The historical memory considered as one of the main channels of transmission of information of the

past and experience from generation to generation of, and as the most important component of an individual's identity. A researcher cites examples recourse to events of the past with a view to rethinking. It was pointed out such properties of historical memory of the people as the preservation and reproduction in the memory of individuals of past events and the ability to transfer them to experience the real events and designing the future. The author covers the classification of crises Jorn Rüsen and strategy to resolve the traumatic nature of the events. During the analysis the historical narrative determined as a means of studying the choice of strategy to overcome the crisis. It is concluded that for the residents of a particular country is of great importance is the common past, those situations when changing the point of view of certain historical events. According to the author, during crises and social cataclysms in the society on the part of historians and sociologists require a more detailed study with a view to rethinking and use the acquired knowledge for the further development of society. Problems of formation of social myths and the "invention of the past" for political purposes in the future require a deeper understanding.

Keywords: the historical memory, crisis, past, the people, the social cataclysms.